

Päeva Sõnum. Nr 103. 16. ? 22. september 2018

JEESUS ANNAB ELU

III aastakäik. 38. nädal: 16. ? 22. september 2018

"Issand pööras Iobi saatuse, kui too palvetas oma sõprade eest." Ii 42:10

17. pühapäev pärast nelipüha

Kui Jumal lõi maailma, siis tegi ta selle täiuslikuks ja heaks. Iga loomispäeva lõpul tõdes Issand, et see, mille ta oli loonud, oli hea. Paraku näeme tänapäeva maailmas peale heade asjade ka haigusi, kannatusi ja surma. Need halvad asjad on inimese pattulangemise tulemus. Seetõttu peab inimene selles maailmas kogema raskusi.

Jumal armastava taevase Isana ei jätnud oma loodud inimest ka siis maha, kui see oli pattu langenud. Jumala armastus on püsiv. Armastusest inimese vastu saatis ta oma Poja siia maailma ning Jeesus näitas oma tegevusega, et ka pattulangenud ja kannatav inimene on Jumalale oluline ja armas. Nii oli Jeesuse tegevus seotud inimese aitamise ja armastusega. Ta tegi haigeid terveks ja äratas surnuidki üles. Paljud võisid kogeda Jumala abi ning võimu kannatuse ja surma üle. Nende inimeste lugusid võime lugeda pühakirjast. Meiegi võime raskustes Jumala abi paluda.

Kuid Jeesuse tegevus ei piirdunud üksnes tema maapealsete imedega. Ta suri inimeste eest ja kandis kogu inimkonna patud, tõusis surnuist ja avas nii tee igale usklikule igavesse ellu. Jeesus üt-es: "Kes usub ja on ristitud, see päästetakse, aga kes ei usu, mõistetakse hukka" (Mk 16:16). Surma võitmiseks ja igavesse ellu pääsemiseks läheb vaja usku ja ristimist. Usklik inimene võib olla kin-del, et tema jaoks pole surm enam kõige lõpp, vaid üks igavesse ellu, mis ootab meid eel. (Soom 2017)

Kristus Jeesus on kõrvaldanud surma ning on evangeeliumi kaudu toonud valge ette elu ja kadumatus. 2Tm 1:10

Kristuse kaudu tuli ilmsiks inimese igavene väärtus. Inimene oli algusest peale igavene olend, aga enamik neist ei teadnud seda. Kristus tõi selle saladuse päevalgele. Nüüd teame, et inimene on ainulaadne ja kordumatu. Kaotatud inimest ei saa asendada. Sellepärast ongi surm nii traagiline. Sõbrad ei saa siit ilmast lahkuda kahekesi koos. Kõik lähevad üksinda. Järelejäänute osaks on lein, valu ja kahjutunne.

Jeesus ei püüdnudki Martat ja Maarjat lohutada, et tulevad uued inimesed, kes asendavad nende venda. Ta teadis, et õdede hinges oli tühi koht, mida võis täita vaid Laatsarus, ei keegi teine. Sellepärast andis Jeesus õdedele tagasi sellesama Laatsaruse. Ta hüüdis haua juures: "Laatsarus, tule välja!"

Kristlus õpetab, et inimene on kordumatu, ainulaadne ja igavese väärtusega. Ta on surematu, sest ta on seda väärt. Surematu on ju lõpuks väärtuse küsimus. Meil pole häbi kuulutada inimese surematust. Kristus suri ja tõusis hauast selle tõe kuulutamiseks. Mõtleme Paulust, kui ta kirjutas: "Ära siis häbene tunnistamast meie Issandat" (2Tm 1:8). Inimene, sa oled surematu. Jumala ees oled sa seda väärt. Ela surematu olendina! (Tärk 2004:302j)

Tema oli selleks ette määratud küll enne maailma rajamist, aga aegade lõpul on saanud avalikuks teie pärast (1Pt 1:20). Valge ette tuua kõigile, mis on selle saladuse korraldus, mis on kätkevad aegade algusest peale Jumalas, kes kõik on loonud (Ef 3:9). Seda saladust, mis oli varjatud endiste aegade ja sugupõlvade eest, nüüd on aga avaldatud tema pühadele (Kl 1:26). Igavese elu lootuse põhjal, mille Jumal, kes ei valeta, on töötanud enne igavesi aegu (Tt 1:2).

Palvetagem: Kõigeväeline Jumal, halastaja Isa, Sa oled andnud oma Pojale meelevalla elu ja surma üle. Aita meil eluraskustes oma pilgud Tema poole tõsta ja alati Sinu taevasele abile loota. Jeesuse Kristuse, Sinu Poja, meie Issanda läbi.

* * *

USALDADES JUMALAT

Pühapäev ? 16. september

Jeesus ütles: "Nõnda nagu Isa äratas üles surnuid ja teeb elavaks, nõnda teeb ka Poeg elavaks, keda tahab." Jh 5:21

Jumala teod, mis kõige enam osutavad Tema kõikvõimsusele, on inimeste äratamine surnuist ja viimne kohtumõistmine. Surmata ja elavaks teha, olla õiglane ja erapooletu kohtunik, need on vaid kõigeväelise Jumala õigused (vt 5Ms 32:29; 1Ms 18:25).

Ülestõusmine ja kohtumõistmine on tegelikult viimased asjad, ning just nende viimsete asjadega seisavad inimesed silmitsi Jeesuses. See ongi põhjus, miks Jumala ilmutamine Jeesuse kaudu on inimkonna jaoks nii otsustava tähtsusega. Oma esimeses tulekus, tulekus lihasse, tuli Jeesus kaudselt kohut mõistma, kuna see tõi vältimatult kaasa usklike eraldamise uskmattest. Usklikud lähevad vaimulikust surmast vahetult igavesse ellu. Seepärast võib Jeesus väita mitte ainult, et "aeg tuleb", vaid ka, et "see ongi juba käes, mil surnud peavad kuulma Jumala Poja häält, ning kes seda kuulevad, peavad elama" (Jh 5:25).

Jeesusele on antud jumalik igavese elu and, et anda seda elu edasi teistele. Talle kui Inimese Pojale on antud ka õigus kohut mõista; selle õiguse peaaegu alateadlik rakendamine Tema maise elu ajal on vaid eelmäng lõpukohtust, mille Ta kuulutab kogu inimkonnale välja pärast üldist ülestõus-mist viimasel päeval. Jeesust vastu võttes ja andes Talle Jumalale kuuluvat au võivad inimesed juba nüüd vältida viimse kohtupäeva hukkamõistvat otsust, tundes eelmaitsset igavesest elust, mille tagab neile õigeksmõistev otsus viimisel päeval. (Tasker 2002:89)

Ja seda nad teevad, sest nad ei ole ära tundnud ei Isa ega mind. (Jh 16:3)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Inimesed näevad hirmsasti vaeva, et oma maist elu paari aasta võrra pikendada, aga ei tee suurt midagi igavese elu saavutamiseks (Augustinus)

Palvetagem: Püha ja igavene Jumal, Sina oled loonud meid, et võiksime elada igavesti. Patu- ja surmajõud valitsevad kaduvas maailmas, kui Sinu Poeg Jeesus Kristus on toonud igaviku neile, kes usuvad. Temas juhataks Sa meid jääva elu rajale, kus oleme vabad haigustest, kannatustest ja surmast. Kiitus ja au kuulugu Sulle, kes Sa jääd viimasena põrnu peale seisma ja tood nähtavale elu täiuse. (Sander 1998:48)

* * *

JUMAL ON MINU POOLT

Esmaspäev ? 17. september

Sa kiskusid välja mu hinge surmast, mu jalad libisemisest, et ma kõnniksin Jumala ees eluvalguses. Ps 56:14

Me kõik vajame olla hoitud ja päästetud. Surm viib ootamatult ära meie lähedasi, meie enda jalad kipuvad libisema, valgusest võib jääda me elus vajaka. Kuid see pole kõik. Ka Jumala poolt päästmise kogemus võib tabada inimest tänapäevalgi.

Aga küsimused kerkivad meis sellegipoolest. Miks peab ikka olema, et elus endid ära lööme, kriimustada saame, hirmu peame tundma? Miks ei võiks me elutee olla sile ja laitmatu? Mis oleks viga ainult allamäge kulgeda mööda laia ning sujuvat teed? Miks tuleb sageli märke ronida mööda kitsast ja krobelist rada?

Miks on vaja krobelist teed meie ellu? Eks ikka selleks, et lihvida siledaks meie hingi. Jah, see teeb meile haiget, kui miski meid riivab ja kriibib. Kuid sile tee jätab meid endid krobelseks. See-pärast viibki lai ja mugav tee, nagu ütles Jeesus, pigem hukatusse ? see ei paranda meid. Just mugavuses kipub inimene hädaldama ja kaotama elu mõtet. Kitsas tee aga juhatab meid Jeesuse sõnul vaikselt maastikku läbides jumalariiki: selle käigus me muutume ise, kui peame õiget rada otsima; me eksime või kulgeme valesi,

kuid Jumalat usaldades ja paludes kogeme ikka ning jälle, et oleme rohkesti hoitud.

Võiks tuua veel ühe pildi: noorena tabavad meid hingehädad, vanana ihuhädad ? pärast surma võivad meile osaks saada vaimuhädad. Mis juhtub, kui inimene sureb? Koguja ütleb: "Põrm saab jälle mulda, nõnda kui ta on olnud, ja vaim läheb Jumala juurde, kes tema on andnud" (Kg 12:7). Erinevalt Kogujast me ei ohka, et kõik on tühisuste tühisus, sest Jeesuse kaudu on meil lootust saada rõivastatud kadumatusena. Seepärast võivadki hinge- ja ihuhädad, mis meid kriibivad, saada hoopis kasvatajaks ja puhastajaks, et vaim võiks takistusteta rännata Jumala juurde, kes toimetab temaga edasi. (Hiob 2016)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Issand kisub ka praegu nende hinge välja surmast ja jalad libedalt teelt, kes Teda usaldavad, et kõnniksime Jumala ees eluvalguses. Jumala headus ja valgus saatku meid kõigil meie radadel ja teedel!

Palvetagem: Imeline Issand, vägev valitseja, ole meie laulu kuulja! Oma imearmul Sa meid ikka kannad, halastad ja abi annad. Aita Sa, kinnita meid, kes kiitust toome ja Sind ülistame. Joachim Neander

* * *

AU OSALEDA JUMALIKUS MÄNGUS

Teisipäev ? 18. september

Issand, Sina saadad meile rahu, sest kõik meie teodki oled Sina teinud. Js 26:12

Üks on kindel ? varem või hiljem tuleb meil seista silmitsi surmaga. Kui oleme elanud "oma elu", mõistnud enda vastutust ja tegelikku kutsumust, siis õnnistatakse meid ka "oma surmaga".

Mõnikord öeldakse selle kohta veel: "Ta uinus Jumala rahus." Prohvet ent kuulutab: "Issand, sina saadad meile rahu, sest kõik meie teodki oled sina teinud." Rahu ei tähenda kunagi tardumist, vaid täielikku kohalolemist igas hetkes. See tähendab selle äratundmist, mida apostel Paulus nii pidulikult Rooma kirjas kinnitab: "Sest ma olen veendunud, et ei surm ega elu, ei inglid ega peainglid, ei praegused ega tulevased, ei väed, ei kõrgus, ei sügavus ega mis tahes muu loodu suuda meid lahutada Jumala armastusest, mis on Kristuses Jeesuses, meie Issandas." (Rm 8:38,39)

Mulle küll tundub, et Pauluse tõdemus võiks lohutada meid ajal, kui ümberringi püütakse palehigis tõestada enda väärtuslikkust kodakondsete, seltskonna või Jumala silmis. Ikka rohkem tulemusi, sära ja glamuuri.

Anselm Grün kirjutab: "Hoolimata kõigist oma püüdlustest seisame lõpuks Jumala ees tühjade kätega. See aga ei peaks meid heidutama, vaid pigem lohutama: Jumal võib selle vähese, mis meil talle pakkuda on, vastu võtta ja meid oma armastuse tule kaudu muuta nii, et saame temaga üheks."

Kuigi kirkastamine on Jumala tegu ja ainult Jumala tegu, siis ometi tuleb meil pingutada ja oma elu teadlikult elada. Miks? Aga sellepärast, et meie elu on ainukordne. Rohkem täpselt selliseid kalliskive, nagu olen seda mina või oled sina, lihtsalt ei ole. Pidi olema mingi ainult Jumalale teadaolev põhjus, miks meiesugused siia ellu kutsuti. See teeb iga inimese tee ülevaks ja suureks. Sellepärast ei piisa, kui inimese loole mõeldes vihjame üksnes tema pangakaardile, väärivatele esivanematele või saavutustele ametis. Inimesel on au osaleda jumalikus mängus ja selle mõistmine teeb ta tõeliselt elavaks.

Jeesus, kes surnute ülesäratamise ja oma ülestõusmisega surma ära võitis, sai uue elu tagati-seks. Need, kes tema vastu võtavad, saavad osa uuest elust. "Nüüd ei ela enam mina, vaid Kristus elab minus." (Gl 2:20) (Nagel 2012)

Ent me teame, et neile, kes Jumalat armastavad, laseb Jumal kõik tulla heaks - neile, kes on tema kavatsuse kohaselt kutsutud. (Rm 8:28)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Teisi inimesi, vendi ja õdesid tõeliselt kinnitada, neid aida-ta, neile toeks olla ja neid juhatada, neid palves kanda ja saata, neile vaimulikkude abi osutada saab ikka ainult see, kes ise on kogunud, kuidas Jumal meile meie nõruses jõudu annab, kuidas läbi nõrkuse tugevaks saadakse. Jaan Kiivit jun

Palvetagem: See on hea, et Sinu tuuled painutanud maani mind. Nüüd vast õppinud mu huuled ülistama Issand, Sind. Tänurohke ikka meel, rõhutult ei murdu veel. Kõrkja paik on tuulte teel. Arved Paul

* * *

MINULE TÄHENDAB ELAMINE KRISTUST

Kolmapäev ? 19. september

Jah, mulle on elamine Kristus ja suremine kasu! Fl 1:21

Meie, eestlased, omame üldiselt äravesistatud kristlust. See on loonud enamikust meist selgrootu kristlase, kes ei ole valmis seisma ja kostma oma usu eest. Me peame olema jõulised, tugevad ja agressiivsed kristlased, kes elavad Kristust seitse päeva nädalas. Kes on valmis oma usu eest ka surema, kui seda on tarvis. Vajame kristlast, kes on kõlbeline, aus, heasoovlik, julge ja tugev ning andunud Kristuse järgija.

Tõesti, kui inimene tunnistab oma usu ja eluga Jeesust Kristust, siis on temas olemas jõud, mis mitte ainult ei tee uueks ta hinge, vaid päästab selle ära ka surmast. See ongi, milleks meie kristlased elame. Peaksime vähemalt elama! Seepärast võime ka kindlalt ühineda apostel Pauluse tunnistusega: Jah, mulle on elamine Kristus. Mitte nõnda, nagu oleme elanud minevikus, vaid me peame igatsema Teda kõigest südamest.

Mina ei tea, kui palju meist keegi on seda teed seni käinud. Kuid ühte on meile kõigile tarvis: et meie mitte homme, vaid juba täna, just täna, just nüüd, valime Kristuse oma elu teeks, mõtteks ja sisuks. (Plank 1982:150j)

Nüüd ei ela enam mina, vaid Kristus elab minus. Ja mida ma nüüd elan ihus, seda ma elan usus Jumala Pojasse, kes mind on armastanud ja on iseenese loovutanud minu eest. (Gl 2:20)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Milleks elame meie kristlased? Mida tähendab meile elu?

Palvetagem: Su taevaarmastuse päike mu südamesse soojust tõi; ses valguses me usk, nii väike, ka rõõmsalt haljendama löi. Mu usk, oh Vaim, see Sinu töö, ei ma siis kartma löö! Joosep Liiv

* * *

PÕGENEMISTEEKONNA LÕPP

Neljapäev ? 20. september

Ma hüüdsin oma kitsikus Issanda poole ja Tema vastas mulle. Haa sisemuses hüüdsin ma appi ja Sina, Issand, kuulsid mu häält. Jn 2:3

Joonas palve on mähitud faktidesse suurest kalast kes ta alla neelas ja siis välja, kuivale maale oksendas. See polnud prohvetile mingi erilisel austustvääriv tagasitulek. Ehk oli isegi nii, et kalal oli sama paha Joonast oma kõhus, kui Jumalal Joonas jätkuvast enesekesksest hoolimatusest ebaju-malaid kummardavate paganate vastu ? nii nende vastu, kes elasid Niineves, kui laevameeste vastu, kellele elud ta oma käitumisega ohtu seadis?

Kas nii või teisiti, Joonas suust tõusev palve taolises keskkonnas on võimas väljendus võitlu-sest, millesse tema sõnakuulamus sattus ? see oli võitlus elu ja surma peale, ülestõusmie ja allakäigu vahel. "Suur kala" oli samaaegselt surmapaik ning Jumala armuvahend. See oli viimane aste sellel allakäigul, mis algas Joonas esimese sõnakuulmatuse impulsiga minna hoopiski Jaafosse (Jn 1:3), jätkus paanilise hirmuga uppumise ees, ning jõudis sinna kus "maa riivid tema kohal igaveseks sulgusid" (Jn 2:6).

Kala kõhust oli saamas haud. Ometi, hoolimata Joonas läbikukkumistest, saab mingil kummalisel viisil, see koht tema jaoks ka "üsaks", kust algab tema tee uude ellu ning uute võimaluste juur-de.

Keegi veel nägi oma elu Joonas "tähe" kaudu ? ka Tema magas tormis, ning laskus põrgusse sel päeval kui rist Kolgatal avas

inimkonnale tee uude ellu tõusmise juurde. Ja üksnes Jeesuse saab sündida see, et asjad, millest valmistatakse meile hauda, võivad saada meie päästmise vahenditeks. Just sel kombel saab Joonast (vaatamata ta isikule) see, kes osutab Jeesuse päästele, päästmise teele meie jaoks, kui oleme silmitsi oma enese õuduse- ja meeleheitelikekedega, kaugenemisega Jumalast ja võibolla isegi surmaga. (Meadowcroft 2018)

Meie Jumal tuleb ega vaiki, tuli põletab tema eel ja tema ümber möllab maru väga. (Ps 50:3)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Millised asjad, harjumused või inimesed hoiavad sind vangis? Palu Jumala poole ? et Tema võiks tuua muutuse ja avada tee uude ellu.

Palvetagem: Mu Jumal, ainult Sinu juures jääb mu süda vaikseks. Üksi Sinu juures saan õnnelikuks jälle. Luba mind nii täiuslikult osa saada Sinu rahust, et võiksin unustada kõik vaevad ning vintsutused ja lapse kombel puhata Sinu jalge ees. Harri Haamer

* * *

PALVE KÕIGE VAIMULIKUM OSA

Reede ? 21. september

Apostel ja evangelist Matteuse päev ehk madisepäev

Õpeta mulle, Issand, oma teed; ma tahan käia Su tões! Ps 86:11

Jumalal on inimese jaoks tee ja oma kindel plaan. Jumal ei jätnud inimest saatuse hooleks, vaid on tema tee juba määranud. Kuid meie ümber on jõud, mis kisuvad teda teelt kõrvale. Selleks, et leiaksime õige tee ja seda kasutaksime, on vaja paluda ja alluda Jumala õpetusele. Jeesus ütles: "Mina olen tee, tõde ja elu". Tema kaudu on Jumal meile näidanud, kuidas inimene peab elama. Ainult see inimene, kes usub Jeesusesse, palub temalt õiget elu ja võtab selle vastu, on õiguse jälgedel.

Hoiame oma armastust purunemise eest ja elame osaduses teistega. Lõplikuks väärtuseks jääb ikkagi osadus Jumalaga. Meie saame vaid palves pöörduda Jumala poole, aga ühendamist teostab Jumal ise. (Tärk 2014:328j)

Issand, anna mulle teada oma teed, õpeta mulle oma teeradu! (Ps 25:4) Õpeta mind, Issand, oma teele ja juhata mind tasasele teerajale mu vaenlaste pärast! (Ps 27:11)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Mine edasi, ära lepi väikese ja küsitava õnnega. Võta ka oma eluaastaid nii ? mitte allakäiguna, vaid sisemise küpsuse ja kasvamise poole.

Palvetagem: Igavesti tahan hoida silmas Teda, kes kui vaikne Tall minu eest on kannatand siin ilmas süütuult ristikoorma all. Kuis Ta seal mu pärast janu tundnud, minu eest on ennast ohvriks andnud ning mu surma surmanud, kui Ta ütles: "Täidetud!" Albert

Knapp

* * *

MINA OLEN SINU JUMAL

Laupäev ? 22. september

Ärgake ja hõisake, põrmus lamajad! Sest Sinu kaste on valguse kaste ja maa paiskab välja kadunud. Js 26:19

Vanas Testamendis on kasinalt neid kirjakohti, kus otsesõnu räägitakse surnute ülestõusmisest. Jesaja ütleb: "Aga sinu surnud ärkavad ellu, minu laibad tõusevad üles. Ärgake ja hõisake, põrmus lamajad! Sest sinu kaste on valguse kaste ja maa paiskab välja kadunud."

Kaudselt tõendab kirjutatud Jeesuse vaidlus saduseridega ihuliku ülestõusmise probleemist: "Aga surnute ülestõusmisest ? kas te ei ole lugenud, mida Jumal teile on rääkinud: Mina olen Aab-rahami Jumal ja Iisaki Jumal ja Jaakobi Jumal. Jumal ei ole surnute, vaid elavate Jumal." (Mt 22:31,32). Sõnade "mina olen sinu Jumal" väljaütlemisega kaasneb loomuldasa tunnistus surnute ülestõusmisest, sest mõiste põlvkond on käsitletav elusa organismina.

Tasub tähele panna, et Piiblis ei kõnelda pelgalt hinge surematusest, nagu tavatsesid õpetada paganlikud kreeka filosoofid. Inimene on enam kui hing. Kui inimene langes ning paradiisiaiast välja aeti, siis langes ta tervikuna. Kui inimene päästetakse, puudutab see samuti kogu inimest, mitte ainult hinge. Piibel tervikuna jutustavad lugu tervikinimese päästmisest viimisel päeval. Niisiis Jeesusesse Kristusesse uskuja ihu tõuseb üles. Maa põrmus puhkavad inimesed ärkavad. Mitte ainult nende hinged. Kõik toimub nii, nagu kirjutatud on.

Ühtede jaoks on see igavene rõõm ning rahu, teistele seevastu koledaim unenägu, mis iial täi-de võib minna. See on tõesti tõsi!
(Kaerma 2012)

Siis ta tuli ja kõndis kijas korra sinna ja tänna, läks üles ja heitis poisi peale; siis aevastas poisike seitse korda ja avas silmad. (2Kn 4:35) Nõnda ütleb Hiskija: See päev on ahastuse, sõitluse ja teotuse päev. Jah, lapsed on küll jõudnud emakasuudmeni, aga sünnituseks ei ole jõudu. (Js 37:3)

Hetk mõtiskluseks ja aruteluks: Kuni Jeesuse surnuist ülestõusmiseni ei olnud mingit selgust, mis meist saab pärast surma. Jeesus näitas, et haua põhjas on veel üks tagauks, kust pääsme välja, kui me ainult usume Temasse. Kas pole see rõõmustav ja rahupakkuv sõnum igapäevases elus! Edgar Heinsoo

Palvetagem: Oh rõõmu, kui see usu tee on käidud ja viimast sammu astund oleme; kui meie viimne vaenlane on löödud ja võõralt maalt me koju läheme. Kui usu jalgu tolmust puhastame ja lõppend on see viimne kurvastus, siis meie seda kõik seal näha saame, mis usu läbi meid siin rõõmustas.

* * *

Kasutatud allikad

- Hiob, Arne 2016. Nädala mõte. 12.09.2016. EELK Tallinna Jaani kogudus:
<http://www.tallinnajaani.ee/vaimuelu/n%C3%A4dala-m%C3%B5te/117-n%C3%A4dala-m%C3%B5te-12-09-2016.html>
- Kaerma, Algur 2012. Mina olen sinu Jumal. - Eesti Kirik 21.11.2012: <http://www.eestikirik.ee/mina-olen-sinu-jumal/>
- Meadowcroft, Tim 2018. Haud ja üsk Jn 2:1-11. Avatud Piibli Ühing, 27.04.2018:
<http://www.avatudpiibel.ee/piiblivoti/2018/04/27>
- Nagel, Urmas 2012. Au osaleda jumalikus mängus. - Eesti Kirik 19.09.2012:
<http://www.eestikirik.ee/au-osaleda-jumalikus-mangus/>
- Plank, Uno 1982. Elu pärast elu. [postill Baltimore
- Sander, Ove 1998. Ja meie palume. Tartu: Eesti Kirik
- Soom, Kaido 2017. Jeesus annab elu. - Eesti Kirik 16.09.2015 : <http://www.eestikirik.ee/jeesus-annab-elu-7/>
- Tasker, R.V.G. 2002. Johannese evangeelium. Tallinn: Logos
- Tärk, Osvald 1997. Julgus elada ja surra. [postill Tallinn: Logos
- Tärk, Osvald 2014. Psalmide seletus. Tallinn: Logos

Koostas Indrek Lundava
September 2018